

Recension

Holger Thesleff, *Platon*, Lund 1990

Ett svenskspråkigt originalverk om Platon—det publiceras inte var dag. Men nu har det hänt. Holger Thesleff har givit ut en bok som heter *Platon* kort och gott. Thesleff är en internationellt erkänd filolog, som bl a varit inblandad i diskussioner om kronologin för Platons skrifter och deras äkthet. "Boken är närmast avsedd för idé-litteratur- och personhistoriskt intresserade läsare", skriver författaren i sitt förord. Den är alltså inte avsedd för fackfilosofer.

Därför är det kanske orättvist att klaga på att man inte får några nya och intressanta tolkningar av filosofiska ståndpunkter som kan utläsas ur (eller läsas in i) Platons verk. Men det är ändå det jag tänker göra. Det närmaste man kommer en tolkning av Platons verk är en tanke om att Platons verk genomsyras av en "tvåplansmodell". Som var och en som läser någon av Platons dialoger kan konstatera, skiljer Platon mellan sken och verklighet, mellan den värld som påverkar våra sinnen och den vi fattar med förnuftet.

Men hur skall denna distinktion närmare besett förstås? Det är här de intressanta frågorna finns. Och många möjligheter till tolkning öppnar sig. Men då blir Thesleff vag och undanlidande—av naturliga skäl: filosofer har ända sedan Platons egen tid fört strid om tolkningen av Platons idélära, byggt egna system på speciella tolkningar, förkastat varandras förslag, försökt utforma alternativ till vad de uppfattat som den platonska uppfattningen, osv. Här är inte lätt att göra något inom ramen för ett översiktsarbete av begränsat omfång.

Men här och var refereras ändå dialoger, ibland sammanfattar Thesleff stora delar av Platons filosofi—en av Thesleffs teser är att Platons filosofi redan tidigt—390-talet—hade en mer systematisk karaktär än man tidigare trott. Jag föreställer mig att dessa referat kunde ha gjorts mera spännande genom större stringens. På ett fåtal sidor lyckas Anders Wedberg i sin filosofihistoria göra flera spännande tolkningar av centrala element i Platons idélära. Också Thesleff måste ha funderat över relationerna mellan begrepp och ting, både s a s i verkligheten och hos Platon, och han måste ha tagit del av massor av uppfattningar om dessa ting som andra publicerat. Det är en allmänt vedertagen princip för tolkningar att man skall vara välvillig, dvs inte tillskriva andra uppenbart absurda ståndpunkter om andra tolkningar är möjliga. Men är det särskilt välvilligt att tillskriva Platon en vag och obestämd uppfattning av följande snitt:

...Platon/tycks/ ha föreställt sig tillvaron och universum (*taonta*) som en av relationer och analogier sammanhållen helhet, som är så att säga realiserad på två olika huvudplan: ett 'högre' plan som är mera bestående

och därför i viss mening reellare och sannare, i högre grad varande (*on*), men som endast är intellektuellt fattbart, och ett 'lägre' plan, som motsvar den oss omgivande brokiga sinnevärlden med dess oupphörliga förändringar, dess förvirrande mångfald och dess otillförlitlighet

(sid 65)

Blir man klokare av att läsa det? Man skulle kunna ta en sådan allmän karakterisering som utgångspunkt för intressanta tolkningar: vilka relationer—logiska, semantiska, kausala—råder egentligen mellan idéer och ting i sinnevärlden? Liknar idévärlden i vissa avseenden modern naturvetenskaps teoretiska nivå med dess problematiska relation till den empiriska basen? Sådana frågor ställer Thesleff eller försöker han besvara. Men det vore också att ge sig in på minerad mark, där en flertusenårig filosofisk debatt antagligen skapat flera Platon och flera platonska problem och ståndpunkter än en aldrig så generöst tilltagen idévärld skulle kunna rymma.

Vad värre är: Thesleff äv överslätande och förstående i andra avseenden. Thesleff menar att Platon-kritiker som Popper överdrivit det politiska innehållet i dialogerna och Platons direkt politiska ambitioner. Ändå framgår det också av Thesleffs framställning att Platon gör försök att gripa in i politiken och förverkliga sina politiska ideal—särskilt på Sicilien—och att politiskt aktiva personer söker sig till Platons akademi. Att Thesleff till skillnad från Popper har svårt att finna Platons politiska strävanden upprörande beror kanske helt enkelt på att han bitvis delar Platons politiska uppfattning.

Redan människors olikhet och beroende av varandra gör det önskvärt att det finns en intellektuell elit som känner sitt moraliska ansvar och handlar mindre själviskt än majoriteten. Det är nödvändigt att fortgående reflektera över hur en sådan elit skall kunna legitimeras, fungera, påverka beslut och uppleva sin ställning som meningsfull.

(sid 309-310)

Detta är visserligen Thesleffs försök till sammanfattning av ett centralt tema i Platons tänkande—men det framställs utan minsta reservation så att man får känslan att Thesleff gärna instämmer.

Behållningen av boken är teckningen av det intellektuella och politiska klimatet i Athén på Platons tid. Bilden av Platons liv och person blir med nödvändighet ganska vag om man visar respekt för det magra källmaterialet, vilket Thesleff gör. Intressant är tesen att Platons filosofi är mer systematisk än man föreställt sig redan på 390-talet, och att en del av de dialoger, som mynnar ut i "complete puzzlement" kan vara relativt sena. Här skulle jag gärna ha sett utförligare argumentation. Men det återfinns i Thesleffs *Studies in*

Platonic chronology, 1982, och anses inte höra hemma i ett mer populärvetenskapligt arbete.

Ragnar Ohlsson

Notiser

Bengt Molander hävdar i sin lärobok *Vetenskapsfilosofi* (Norstedts 1983, Thales 1988, s 94) att empirismen är självmotsägande. Detta är en ytterst intressant tes med tanke på att empirismen är så allmänt accepterad. Molanders resonemang ser ut så här: "Grundfelet i empirismen är emellertid följande. Jag (eller Hume) kan meningsfullt reflektera över kunskapen och varseblivningarna jag (Hume) har endast om jag (Hume) förutsätter, t.o.m. *vet*, att världen existerar oberoende av vad jag (eller Hume) tänker eller varseblir. Jag (och Hume) *vet* dessutom att vi varseblir. Detta är kunskap genom reflexion, något som empiristerna inte kan godta. Därför kan man säga att empiristen, den konsekvente, inte *vet* vad han själv gör. Empirismen är därför självmotsägande."

Den empiristiska doktrin som Molander här diskuterar och anser sig vederlägga definierar han på följande sätt: "*Empirismen* hävdar att kunskap om den empiriska verkligheten kan man få endast genom iakttagelser, inte genom rent tänkande. En något annorlunda, men lika allmän, formulering är att kunskaper om den empiriska verkligheten måste vara *grundade* på iakttagelser. "Den empiriska verkligheten" betyder världen som vi lever i, naturen och människorna; matematiska "föremål" som tal hör knappast dit, ej heller "det utomvärldsliga" (s 91). Som anhängare av empirismen nämner han Galilei, Berkeley och Hume.

Molanders tycks alltså hävda följande teser. (1) Man kan få kunskap om naturen och människorna utan att göra några iakttagelser. (2) Den som hävdar att man kan få kunskap om naturen och människorna endast genom att göra iakttagelser gör sig skyldig till en självmotsägelse. Hur skall man ställa sig till dessa teser? Vad säger läsarna?

En fråga i sammanhanget är hur man skall uppfatta *introspektion*. Ett av Molanders exempel på icke-empirisk kunskap tycks ha med detta att göra. När Molander anser sig veta att han varseblir, så är kanske denna åsikt åtminstone delvis baserad på introspektion. Är då introspektion en form av "iakttagelse" i Molanders mening, eller är det snarare "rent tänkande"? Och är det verkligen sant att empirister förnekar att man kan få kunskap om "naturen och människorna"—nämligen, i detta fall, om sig själv—genom introspektion? En del empirister tycks påstå motsatsen.